

HAR XIL HARORATDA CHUVALCHANGLARNING O‘SISHI VA RIVOJLANISHI.

Abdurazakova Iqbolxon Abduraxmonovna

Farg‘ona jamoat salomatligini tibbiyot institute

Tibbiy va biologik kimyo kafedrası Biokimyo fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Kaliforniya qizil yomg‘ir chuvalchangining tuproq unumdorligini oshirishdagi roli, biologiyasi va fiziologiyasi, uni mamlakatimiz sharoitiga iqlimlashtirish maqsadida optimal harorat, ozuqa turlari va boshqalar o‘rganilgan, tadqiqotlar natijasida tegishli xulosa va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Kaliforniya yomg‘ir chuvalchangi aboratoriya, dekada, harorat, anabioz.

Laboratoriya sharoitida koliforniya yomg‘ir chuvalchangini har xil haroratda o‘shishi va rivojlanishi uchun 100C dan 300C gacha bo‘lgan haroratda tajribalar olib borildi. Tajriba natijalari shuni ko‘rsatadiki, 10-150C haroratda parvarish qilingan chuvalchaglarning faolligi sustroq bo‘ladi. Katta yopshli chuvalchaglar ozuqani sust istemol qilishadi. Ularning og‘irligi tajribaning boshlang‘ich davridagi nisbatan sezilarli darajada o‘zgarmadi. Uzunligida ham ko‘zga tashlanarli o‘zgarish bo‘lmadi. Bu chuvalchaglarning pilla qo‘yishi quyidagicha bo‘ladi: 12 ta chuvalchangdan faqat ikkitası pilla qo‘yadi. Pilledan chiqqan yosh chuvalchaglar 2-4 tani tashkil qiladi. Shuni ta’kidlash kerakki chuvalchaglarning normal o‘shish rivojlanish va ko‘payishi uchun yuqoridagi harorat yetarli emasligini kuzatdik. Aslida chuvalchaglar 7-100 haroratda anabioz holatida chiqqan bo‘lsada ularning faol harakati va oziqlanishi, ko‘payishi uchun bu harorat yetarli emas ekan. Keyingi tajribamizda chuvalchaglar 16 fevraldan 16 martgacha 16-200C da saqianadi. Kuzatishlar shuni ko‘rsatdiki ,birinchi dekadada chuvalchaglarni ancha faol harakat qilishi kuzatildi,yani ularni o‘rtacha o‘g‘irligi 380 mg dan 415 mg ga ,ya’ni 35 mg ga ortganligi aniqlandi. Shu bilan birga ularning uzunligi 7,6 sm dan 8,7 sm gacha ortadi. Ularni ozuqani istemol qilishi tezlashadi. Buni yashikchalarga solingan ozuqalarni gumusga aylanishidan ko‘rish mumkin. Biz tajribaning birinchi dekadasi da 4 ta pilla sanadik. Ikkinchi o‘n kunlikd chuvalchaglarni o‘g‘irligi va uzunligi sezilarli o‘zgardi, faolligi ortdi. Shu davr ichida yashikda 9 ta pilla kuzatildi. Oldingi dekadada pillalardan 24 ta mayda chuvalchaglar chiqqanligini ko‘rdik. Tajriba natijalaridan shu narsa ko‘rinib turibdiki ,10-15 0C da saqlangan chuvalchaglarga nisbatan 16-200da saqlangan chuvalchaglar ancha faol va ko‘payishga moyilligi ortganligini kuzatdik. Ikkinchi dekadaning ohirida chuvalchaglarning o‘rtacha og‘irligi 415 mg dan 435 mg gacha ortganligi kuzatildi. Mayda chuvalchaglarning soni esa 75 taga yetdi. Shuni ta’kidlash

kerakki ,birinchi dekadada pilladan chiqqan chuvalchaglarning og'irligi (40 mg gacha) 0,9-1 mg bo'lsa ikkinchi dekadaning ohirida ularning og'irligi 40 mg gacha ortadi. Uzunligi esa 1,2 sm dan 2,9 sm gacha uzaydi. Uchinchi dekadaning ohirida katta chuvalchaglarning og'irligi va uzunligi deyarli o'zgarmaydi. Lekin ularning pillalaridan chiqqan yosh chuvalchanglar soni 187 tagacha yetadi. Tajriba natijalari shuni korsatdiki , 16-200C xaroratda katta yoshli chuvalchanglar optimal darajaga yaqin rivojlanganligini va ko'payganligini aniqladik. Tajribaning uchinchi ko'rinishida chuvalchanglar 17 martdan 17 aprelgacha 21-240C haroratda saqlandi. Kuzatishlardan shu aniqlandiki ,bu harorat chuvalchaglarni ozuqani istemol qilishi va ko'payishi uchun eng qulay harorat ekanligi ma'lum bo'ldi. Tajribaning birib-nci dekadasi da yashikdagi 12 ta chuvalchaglarni 12 ta pilla qo'yganligi aniqlandi. Yashikdagi ozuqalarni deyarli hammasi biogumusga aylantirildi. Ikkinchi dekadaning oxirida 12 ta pilladan 175 ta chuvalchangchalar chiqqanligi kuzatildi, ya'ni har bir pilladan o'rtacha 15 taga yaqin chuvalchanglar chiqqanligidan dalolat beradi. Tajribaning uchinchi dekadasi da yashiklardagi biogumusga aylangan ozuqa olib tashlanib,unga 12 ta chuvalchanglar solinadi. Bunda chuvalchaglarning o'sishida ham juda sezilarli o'zgarish kuzatildi. Uchinchi dekadaning boshida chuvalchaglarning o'rtacha og'irligi 429 mg bo'lsa ,dekadaning ohirida ularning o'rtacha og'irligi 478 mg ni tashkil qildi, ya'ni chuvalchaglarni intensiv ko'payishi bilan birga ularda moddalar almashinuvini ham kuchayadi, buni ularning o'rtacha og'irligi 49 mg gacha ortganligidan ham bilish mumkin. Uchinchi dekadaning boshida ajratib olingan yosh chuvalchaglarni o'rtacha og'irligi 1,2 mg bo'lsa,dekadaning oxirida har bir yosh chuvalchangning og'irligi 41 mg gacha og'irlashganligi o'rganilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. T.F.Bovkun ,L.V.Popkovich,K.A.Truveller,B.E.Maliyeva.Вермитехнология и селекция компостных червей на бряшине.2002 й
2. N.P Bityutskiy , N.V Kudrasheva , A.N Solovyeva , E.I Lukina, I.N.Lapshina “Влияния дождевых червей на доступность микроэлементов растениям”2004 йил
3. A.Yu Vinarov , A.Yu Semennov , T.V Ipatova ,T.E.Yerina Новая технология получения биоорганического удобрения”
4. Vinokurov I.Yu. “Влияние вермикомпостов на устойчивость агроэкологических систем”2004 у
5. L.E Gordnyonko ,N.V Bayrak,V.A.Zuza”Опыт применения гранулированных вермикомпостов “Тумиграм 1и2” 2002 й
6. A.A.Denisov,G.N.Xavrotin ,A.B.Seminson,I.N.Titov “Антропогенной на грузкина водные экосистемы”2002 у
7. N.Yu.Yevtushenko ,V.D.Salomatina,O.G.Zinkovskiy,A.S.Potroхов, Yu.D.Konovalov,N.A.Moyeilevich “Влияние состава субстрата на

жизнедеятельность дождевых червей в условиях искусственной микрогравитации”2004 й

8. I.A.Yeskov Органические удобрения в земледелии России 2004
9. N.S Ykstin “Вермикомпост как интегральная часть фермерского хозяйства для повышения плодородия почв и увеличения урожая в Африке” 2004 йил
10. A.M Igonin, Обобщенные свойства гумуса 2002 yil
11. A.M.Iyunin, I.N.Titov “Переработка органических отходов с помощью новой промышленной мнение дождевых червей” 2002 yil
12. T.M.Korsunova, I.A.Jigisitova, A.A.Altayev, L.V.Lejkinova, V.Yu.P arxaniva, L.V.Miskinova, “Перспективы применения пермикомпостов в экологиязации земледелия в Байкалском решоне”